

ATANASIE MARIAN MARIENESCU ȘI LIPOVA — CONTRIBUȚII BIOGRAFICE

de

DAN DÎMȘEA

În anul 1969 m-am decis să încep cercetarea temei intitulată mai sus, pornind de la o semnalare făcută de către directorul Liceului agricol din Lipova, Deac Traian, apoi de către un strănepot dinspre soră (familia Stoi-covici) al lui Atanasie M. Marienescu, despre necesitatea de a se face cu-noscută figura marelui fiu al Lipovei, omul care a fost membru al Aca-de-miei Române în calitate de om de litere și care, la sfârșitul vieții, avea în spatele său o remarcabilă carieră juridică.

Abordînd această temă, am vrut să dau la iveală filonul Lipovei, al personalității culturale a lui Atanasie Marienescu, ținînd cont de indicațiile Direcției Muzeelor care precizează că „cercetările biografice, memorialis-tice, trebuie să fie încadrate într-o perspectivă mai largă : de istorie a culturii, a artei sau a științei, după ca.”

Pînă nu de multă vreme fusese ignorată existența numeroaselor sale manuscrise folcloristice. Distinsul cercetător Gheorghe Vrabie, într-a sa „Folcloristică română” apărută în anul 1968, propunea alcătuirea unei edi-ții critice a operelor (edite și inedite — nota noastră) ale lui Marienescu pentru a depista cît este material folcloric adevărat și cît nu este¹. Începutul este făcut de apariția în anul 1970 a volumului de balade „Novă-ceștii” al lui At. M. Marienescu, tipărit pentru prima dată după respingerea tipăririi lor în anul 1885 de către Academia Română, ca urmare a refera-tului negativ al lui Vasile Alecsandri. Anul 1971 aduce, în sfîrșit, o ediție critică îngrijită de Eugen Blăjan intitulată „Poezii populare din Transil-vania” de Atanasie Marin Marienescu.

Tipărirea tardivă a manuscriselor sale literare și folclorice vine să-l consacre pe juristul Marienescu ca un marcant scriitor român din Transil-vania celei de a doua jumătăți a secolului al XIX-lea.

Marienescu își recunoaște pasiunea literară constantă de-alungul în-tregii sale vieți. În rîndurile primului său jurnal intim, pe ultima pagină, scrisă în anul 1875, cînd scriitorul împlinise 45 ani, ne relatează răspunsul pe care-l dă prietenului lipovan. protopopul Ion Țăranu : „ . . la Rusali(i) în biserica J. Tieranu era lenga mine. Me întreba ca de ce nu am fostu la conferinția in (. .) ? am răspunsu ca nu am fostu chieamatu ! Alu doilea mo-tivu că sum cu familia și nu am la cale cu banii. Alu treilea că mi place vie'tia liniscita și me mai ocup cu literatura popurală”.

¹ Gheorghe Vrabie, *Folcloristica română*, p. 124.

În epocă figura lui Marienescu se făcuse cunoscută publicului cititor ca „scriitor român“. Remarca de mai sus o găsim aidoma scrisă în volumul din 1904 al Enciclopediei Române a lui Constantin Diaconovitch, apărut la Sibiu sub egida Astrei. Cu puțină vreme în urmă, în anul 1900, Marienescu se retrăsese la Sibiu, imediat după pensionare. Afirmarea sa pe plan literar încă din tinerețe, cit și vederile sale, pot explica de ce tânărul Atanasie Marin capătă supranumele de Marienescu¹. Similar este, pe urmă, cazul lui Eminescu.

Dacă trebuie să insistăm asupra datelor biografice ale lui Marienescu, o facem pentru a adăuga că mama acestuia era originară din Nădlac, născută literar încă din tinerețe, cit și vederile sale, pot explica de ce tânărul Atadană, dr. Atanasie Șandor. Într-o epistolă a studentului Marienescu, datată 2 februarie 1854, din Pesta, către unchiul său, amintit mai sus și căruia îi zicea „Baci Tanasie“, cere acestuia să mijlocească trimiterea banilor de către părinți². Într-alt rînd, în anul 1857, îi scrie unchiului său despre planul colecționării poeziilor populare³. Se pare că înseși debuturile sale poetice trebuie legate de influența exercitată de către Atanasie Șandor în timpul petrecut de Marienescu ca elev în orașul Arad la gimnaziul minorităților. Prima poezie tipărită îi apare în anul 1848 în ziarul din Pesta, „Amicul Poporului“⁴. În acest an, Marienescu se vede nevoit să întrerupă studiile la Arad din cauza izbucnirii revoluției. Preocupările literare — explicabile la vîrsta de 18 ani — n-au slăbit nici mai tîrziu. Fapt e că Marienescu începe să-și scrie la Pesta Jurnalul intim, intitulat „Dioariu“, începînd de la data de 8/20 martie 1853, la o dată cînd condițiile sale de viață începuseră să capete o mai mare siguranță prin funcționarea sa ca „preceptor“ al celor doi copii ai lui Andrei Mocioni de Foeni. Rîndurile jurnalului său rețin fraze ca acestea: „Multe bune am vietuitu, dar sa le paralisediu cu cele rele, ah ! multe sentu acestea“⁵.

Stabilind una din principalele trăsături formative ale personalității lui Marienescu, cea de om de litere, vom încerca să ne explicăm premisele care au determinat începuturile sale literale. În primul rînd, trebuie să ne oprim atenția asupra locului și momentului nașterii lui Marienescu. Prosperul orașel bănățean, Lipova natală, nu era chiar un sat, cum îl menționează în anul 1867 revista „Familia“, la pagina 450. Banatul încă era una dintre provinciile cele mai prospere și mai înaintate ale coroanei habsburgice. Populația românească din Banat a profitat mai mult de pe urma reformelor progresiste realizate în domeniul învățămîntului în perioada luminilor decît românii transilvăneni. Cărțile românești care încep a fi tipărite la începutul secolului al XIX-lea la Buda, aparțin, în cea mai mare parte dascălilor bănățeni Paul Iorgovici, Grigore Obradovici, Dimitrie Țichindeal, Alexandru Gavra, C. D. Loga, Damaschin Bojincă și Moise Bot. Aceștia concretizau pentru prima dată percepțiile ideologice ale Școlii Ardelene.

¹ Numele și data nașteri (1830) se află în Protocolul botezaților Sfintei Biserici a Lipovii, Dir. Gen. Arh. Stat., Fil. Arad, Reg. 632, p. 225.

² Marienescu, At., Jurnal intim.

³ Ibidem.

⁴ Marienescu, At. Jurnal intim, Bibliot. Municip. Arad.

⁵ Bîrlea, O., At. M. Marienescu — folclorist. Analele Univ. Timișoara, I. 1933.

Prezența acestor cărți cît și ideile lor se vor fi făcut simțite în tinerețea Lipoveanului Marienescu. Acesta va dovedi ulterior, la 24 de ani, cunoașterea cărților românești tipărite în capitala Ungariei, arătîndu-se preocupat de scăderea interesului pentru ele în Lipova. Interesul pentru cartea românească în Lipova fusese mare în primele decenii ale sec. al XIX-lea. O confirmă Damaschin Bojincă, Juristul, în cartea sa apărută în anul nașterii lui Marienescu, 1830, intitulată „Diregătoriul bunei creștere“ prin versurile sale : „Între Români azi Lippa strălucește“, referindu-se la numărul mare al abonamentelor anticipative făcute pentru cartea sa. Numeroși lipoveni abonați nu erau alții decît meșteșugarii și comercianții cu vederi progresiste, ab chiar cu sentimente republicane, printre care, cetățeni, se numărau și părinții lui Marienescu.

Faptul care sporea pe atunci însemnătatea Lipovei îl constituia prezența în oraș a dascălilor care erau autori de carte românească și anume : Grigorie Obradovici și Moise Bota. De atunci încolo, vreme de aproape 100 de ani, Lipova va da la tipar carte școlară românească. Manualele școlare apărute la începutul sec. XX, aparținînd învățătorului lipovean Ion Tuducescu se mai pot găsi și astăzi în bibliotecile unor familii din Lipova.

Grigorie Obradovici, fostul Director al școlilor confesionale Bănățene, retras la pensie în Lipova, cunoștea familia lui Marienescu și pe cea a nobilului (Obercnez) de Făgărași care sprijinise bănește tipărirea cărților sale.

Atanasie Marienescu a frecventat aceste persoane de vază din orașul natal pe vremea cînd era copil, După ani și ani de școală, departe de casă, Marienescu va continua să întrețină corespondență printre alți lipoveni și cu familia Fogarași.

Fără îndoială că mediul de saturație culturală de care s-a bucurat Marienescu acasă, a înrîurit dezvoltarea personalității multilaterale a acestuia. Deși se va îndrepta prin forța tradiției și a împrejurărilor spre cariera juridică, Marienescu va purta mereu în sine fermentul scriitoricesc. Pe de altă parte, Marienescu se va preocupa, urmînd maniera tradițională a lipovenilor, de încurajare și susținere a școlii românești. Chiar el recunoaște în paginile jurnalului său, în octombrie 1854 că „susținerea bănească a școlii și a elevilor săraci este datină în Lipova.“ Aceasta era una din căile prin care se întrevedea posibilitatea de afirmare a drepturilor naționale de către intelectualitatea românească. Referirea de mai sus a lui Marienescu, cu toate că constata scăderea interesului local față de culturalizare, vizează exemplul urmat de lipoveni în anul 1852, după pilda inspectorului Sărăriiilor regale din Reghinul săsesc, Nicolae Șerban Lupu, care „aflîndu-se în data de față (1848) ¹ la depunerea examenului în școlile naționale române, îndestulatu și suprinsu de progresul tinerimei ca un adevăratu induretoru natiunalistu dărui scolelor fondu de 300 florini ² (corespunzător după toate probabilitățile cu 160 de coroane, cite sînt menționate în conspect „pentru ajutorarea scolarilor săraci cu cărți și stipendii în viitor“).

¹ După Conspectul fondatorilor bisericii și școlii gr. ort. române din Lipova este vorba de vara anului 1847 și nu 1848, cum ne indică Marienescu.

² Marienescu menționa în fila nr. 42 a jurnalului intim că a trimis aceste rînduri în 16 octomvrie 1854 Gazetei de Transilvania.

Receptiv la acest exemplu se dovedește a fi însuși Marienescu. El dă dovadă între anii 1854—1859 de o perseverență neostenită, trimițând „Gazetei de Transilvania“ articole cu conținut mobilizator referitoare la învățământul românesc. Desprindem cronologic din jurnalul său un articol copiat aici în 25 ianuarie 1855, despre necesitatea ajutorării publice a tinerilor români studioși, arătând că se așteaptă să conteze pe sprijinul bănesc sub forma burselor, acordat de preoție și negustorie. Și dă exemplu, în continuare, al unui negustor din Lugoj căruia îi dedică o poezie la îndemnul unui coleg, Panaioth, ce era nepot al negustorului.

Rînd pe rînd, la 29 august 1855, Marienescu scrie la Gazeta Transilvaniei despre examenele școlare din Lipova.

La 1 aprilie 1857, lui Marienescu îi apare articolul „Ceva despre creșterea tinereții studioase“ în Gazetă, după ce „Telegraful Român“ din Sibiu i l-a respins fiindcă episcopul Saguna se arătase indignat de propunerea studentului Marienescu pentru reorganizarea preparandiilor prin completarea lor cu cîte o școală de agricultură. Aici s-au ciocnit două concepții, cea conservatoare, a lui Șaguna și cea democratică-progresistă, a lui Marienescu. Pentru articolul respectiv, Marienescu primi din partea protopopului Ioan Țăranu din Lipova o scrisoare de felicitare și 8 florini de argint.

În treacăt fie zis, Marienescu nu și-a dezmințit vederile progresiste burghezo-democratice nici după aceea, de-a lungul carierei sale.

La scurtă vreme de la refuzul redacției „Telegrafului Român“, Marienescu va reuși să-și impună vederile progresiste în fața lui Șaguna, folosind tiparul diecezan din Sibiu pentru cartea ce o scrisese între timp „Învățătorul și poporul“, apărută în ianuarie 1858. În această carte este adus un elogiu învățătorului care încurajează dezvoltarea meseriilor și a industriei. Tot în ianuarie 1858, scriind la Gazetă articolul „Să ne prețuim învățătorii“, Marienescu face referiri cu privire la Lipova. Peste o lună, în ziua de 18 februarie 1858 Marienescu redactează o „adresă către onorații lipoveni prin D. Constantin Barcianul pentru susținerea bănească a tipăririi baladelor populare, urmînd ca banii rezultați din vînzarea volumelor să fie dați „pentru fundațiunea școlară română din Lipova“. Aceeași promisiune o reia în introducerea la „Balade“, în anul 1859. Desprindem după cum urmează : „Venitul curat din edițiunea aceasta — ca să-mi împlinesc parola dată cu ocazia provocării la ajutorarea culegerii poeziilor populare — îl sacrez, ca un fiu al Lipovei, pentru îmbunătățirea fundațiunii române a școlii române de acolo, sub condițiune, ca din interes, pruncilor săraci să se cumpere cărți sau celor buni și diligenți să li se deie ceva de premiu la examen“¹. După ce Marienescu va începe să primească banii rezultați în urma vînzării baladelor și colindelor, dă de știre în „Foaie pentru minte, inimă și literatură“, nr. 31, 1859, că suma obținută se ridică la 50 de florini la data de 9 septembrie 1859 și că este destinată școlii primare din Lipova².

Datele menționate de Marienescu nu concordă nici de data aceasta cu cele ale Conspectului fondatorilor lipoveni ai bisericii și școlii, întocmit

¹ Marienescu, At. M., Poezii populare din Transilvania, 1971, p. 9.

² Cf. Taloș, I., Începuturile interesului pentru folclor românesc în Banat ; în Studii de istorie literară și folclor, Cluj, 1964, p. 201—223.

în anul 1914, retroactiv pe o durată de 67 de ani. Marienescu figurează în tabelul de mai sus cu 200 de coroane în anul 1857, alături de Iuliu Misiici de Zambor și Gheorghe de Făgăraș pentru fondul școlar „Dr. At. M. Marienescu“, Conspectul respectiv, fiind întocmit după acte parohiale anterioare, printre care avem, de pildă, „Conclusul Comitetului parohial de sub nr. 3, adus în ședința de la 26 ianuarie 1875“, pare să ne indice, prematur, anul 1857 pentru ceea ce se numea sumă fondațională. După datele furnizate de jurnalul său intim, Marienescu se afla la Budapesta în tot timpul anului 1857. În vacanța de vară, Marienescu începea la 20 iulie practica avocațială pe lângă biroul domnului Daniel Nagy. Astfel că nu putem conchide decât că abia în vara anului 1858 sau a anului 1859, Marienescu se putea găsi în orașul său natal. De-abia acum, putînd lua contact cu prietenii lipoveni: Iuliu Missici, viitorul contracandidat politic, și tînărul Gheorghe de Făgăraș. Marienescu își va declina inițiativa de a se crea acel fond de ajutorare bănească a școlii, fond despre care fusese vorba mai înainte.

Anii următori nu mai furnizează indicii despre preocupările școlare ale lui Marienescu privind Lipova. De-altfel, începînd chiar cu anul 1860, jurnalul său personal încetează de a mai fi scris vreme de 15 ani.¹ Datele sale biografice ni-l relevă preocupat de terminarea studiilor juridice, și a doctoratului în drept. Mai tîrziu îl vedem legat de obligațiile profesionale și de căutări de afirmare pe plan politic. Cunosîndu-i vederile politice, vom vedea că Marienescu va dovedi încă o dată că împărtășește concepțiile unchiului său lipovean, protopopul Dimitrie Petrovici Stoichescu, revoluționarul republican de la 1830 și 1848, a cărui activitate revoluționară o va istorisi într-un număr din anul 1868 al ziarului „Albina“. ² Așa îl vedem pe Marienescu, la vîrsta de 31 de ani, candidînd ca deputat al „partidei naționale din Lipova“ pentru dietă și pierzînd în favoarea guvernatorului Iuliu Missici, aprecia în cercurile comitatului Timiș. Uitînd cu timpul adversitățile politice, Marienescu, ajuns judecător la Oravița iar Iuliu Missici trecînd drept „mare proprietar“ în Lipova se vor fi putut reîntîlni cu al treilea cîrac al lor din tinerețe, Gheorghe de Făgăraș, în anul 1874. Mînați de același spirit care i-a animat în tinerețe, cei trei vor fi creat acel fond școlar, dîndu-i numele de „dr. At. M. Marienescu“. În actele Conclusului Comitetului parohial din 26 ianuarie 1875, după cum se vede în tabel, nu se mai pune problema cărților și a manualelor, ca-n prima jumătate a secolului al XIX-lea, ci doar „ajutorarea școlarilor săraci și școala română din Lipova“.

Tradiția susținerii bănești a școlilor românești rămîne viabilă, după cum ne arată conspectul donatorilor lipoveni mai sus menționat, pînă-n

¹ Constatarea reiese din analiza rîndurilor de jurnal publicate în ziarul „Inoiera din Arad, anul 1939, nr. 1—15 decembrie. Jurnalul pare să aparțină unui al doilea exemplar, necunoscut nouă, și transcris după jurnalul ce-l cunoaștem, completat fie zilnic, fie ulterior, cel puțin pînă în 1874, cînd găsim spus laconic: „m-am rezolvat să recepui purtarea memorialor“ (18 iun. 1874). Știrea pare o adăugire ulterioară, deoarece cu ea se încheie ultimele rînduri ale jurnalului cunoscut nouă.

² Bodea, C. Lupta românilor pentru unitate națională (1834—1849), 1967, p.

preajma primului război mondial. Acest bun obicei, am putea spune, act de cultură, coexista cu tradiția lipoveană de tipărire a cărții școlare românești. Marienescu constituie veriga de legătură în această privință, dintre pionierul care a fost Grigore Obradovici și dascălul Ion Tuducescu care s-a făcut remarcat ca autor și publicist spre sfârșitul secolului al XIX-lea. Revenind la Marienescu, amintim că broșura sa „Istoria română națională pentru tinerimea română” e tipărită la Sibiu, scrisă la Viena și are un cuvânt înainte semnat la Lipova în data de 1 mai 1861. De-aceia, credem că într-un fel, manualul acesta de istorie aparține unui Marienescu încă lipovean. Cartea respectivă s-a bucurat de o largă răspândire în școlile „poporale” pînă în anul 1876 cînd a fost oprită.

Am stabilit cîteva din factorii de mediu care au stat la baza formării și evoluției personalității lui Marienescu. Dar analiza noastră nu ar fi completă dacă nu am avea în vedere prezența unei bogate tradiții folclorice și a unor datini în ținuturile natale ale lui Marienescu, tradiții cu care s-a familiarizat de copil. Majoritatea locuitorilor români din Lipova, fiind legați de economia rurală, și implicit, părinții lui Marienescu, făcînd parte din rîndurile burgheziei țărănești, erau ancorați în tradiție.

Studiile, cît și influența mentorilor săi, cum sînt, de pildă, Atanasie Șandor și Andrei Mocioni, îl desprind pe Marienescu de mediul său natal și-l saltă pe o orbită nouă în cadrul mișcării de emancipare culturală a românilor din Imperiul habsburgic, aceea a valorificării, printre primii a tezaurului culturii populare românești.

Despre felul cum Marienescu a înțeles să valorifice folclorul și obiceiurile tradiționale românești, vom căuta să precizăm de la început.

Credem că se pot stabili cîteva faze în evoluția atitudinii sale față de folclor și obiceiuri. În perioada copilăriei, pînă a nu împărtăși educația latinizantă a Școlii Ardelene, Marienescu a receptat tradiția populară ca atare; apoi, începînd din tinerețe, sub influența ideologică a cărturarilor iluminiști ardeleni și bănățeni, materialul folcloric, în special, este receptat, capătă un sens și este cules, în special, „în scopul de a ilustra originea latină a limbii și a poporului român”¹ Ideea, în sine putea avea o oarecare valabilitate. Numai că eficiența ei nu se preta aproape de loc în domeniul folclorului. Fapt care l-a dus cu ușurință pe Marienescu la exagerări, atît în privința materialului cules de el însuși cît și a celui primit de la corespondenți (preoți, învățători și studenți).

Preocuparea lui Marienescu pentru datini și folclor se adevărește din primele pagini ale jurnalului său. În dreptul datei de 18 septembrie 1853 scrie că și-a făcut extrase despre serbarea „Nedeia” din ziarul „Napi tudositok” din 11 iulie 1853. Pe urmă amintește în anul 1854 că i se publică articolul „Despre hora română” în numărul al 7-lea al „Gazetei de Transilvania”. În 14 noiembrie 1857 scrie „unchiului (At. Șandor) pentru primirea banilor și despre planul colecționării poeziilor populare. Înainte cu o săptămînă îi apăruseră apelurile pentru culegerea folclorului în „Gazeta de Transilvania”. În ian. 1858 capătă, în total 72 de colinde din Transilvania. În data de 24 a lunii respective Marienescu are o întrevedere cu

¹ Taloș, I. op. cit., p. 201

Maurițiu Jokai și Carol Acs „despre starea românilor“. Acesta din urmă, aflăm din jurnalul lui Marienescu, se ocupa de culegerea poeziilor populare din Ungaria poezii, care i-au și apărut tipărite în același an. La 15 febr. 1858 ia legătură cu Visarion Românul de la „Telegraful Român“, sfătuindu-l „ca să se silească toți originale a împărtăși la ziarul său“. La 18 febr. 1858, transcrie textul unei scrisori „către onorații lipoveni“ din Gazetă, cerind ajutorul bănesc al acestora pentru tipărirea poeziei populare din Imperiu, culeasă de corespondenți. În acest fel, Marienescu voia să dea o largă respirație acestui act de cultură, încadrat în lupta pentru afirmarea drepturilor naționale.

În publicarea folclorului, Marienescu, cunoscut ca poet, nu a reușit să se desprindă de obsesia, am zice, a mitologizării, decît după ce se consolidase curentul estetic în folcloristica română, promovat de Titu Maiorescu, V. Alecsandri, M. Eminescu, Petre Ispirescu și alții, curent a cărui caracteristică o constituia prețuirea virtuților literare ale folclorului.

Prima ieșire pe teren a lui Marienescu pentru a culege poezie populară este făcută în orașul natal și-n împrejurimi, la Ususău, după 6 ani de la vădirea acestor preocupări în jurnalul intim. În lunile august și septembrie din vacanța anului 1859, an în care îi apare pentru prima dată broșura de balade și colinde, Marienescu întocmește o fișă deosebit de amănunțită a informatoarei din Ususău. Însă textul descîntecului și notele explicative le publică cu o întârziere de 7 ani, în „Familia“ din anul 1867, pagina 265.

Omul care mai tîrziu, în 1870 tipărește la Pesta broșura „Epistolă deschisă către domnii protopopi, preoți, profesori, învățători, și către literații români“, cunoscînd bine acest mediu încă din anii de tinerețe petrecuți la Lipova, și-a permis să adreseze celor de mai sus un călduros apel pentru prețuirea și culegerea zăcămintelor de folclor. Mai ales că Marienescu fusese primul, după Alecsandri, care a publicat poezii populare românești.

Ca de-altfel în atîtea ocazii, Marienescu se dovedește a avea un acut simț politic și se arată a fi, cu alte cuvinte, prin excelență un tip de „zoön politikon“. O dovedește, afirmînd într-o revenire la „Epistolă deschisă“ apărută în „Albina“ din 12/24 noiembrie 1870 că: „natura nu mă lasă să șed mai ales atunci cînd un „străin ca V. Schmidt își permite să insulte romanitatea datinilor noastre“ în cartea sa „Der Jahr und seine Tage“ apărută în anul 1866 la Sibiu.

Marienescu, purtînd printre valențele personalității sale și pe aceea de poet, a căutat, conform înclinațiilor sale să se încadreze în lupta pentru revendicările națiunii române. Alături de ceilalți intelectuali români din cadrul Imperiului, Marienescu a căutat temeiuri pentru continuitatea și vechimea poporului român, atunci cînd, așa cum spune el însuși, se preocupă de literatura populară a națiunii sale.

Nota din volumul al III-lea al Enciclopediei Române, apărut în anul 1904 la Sibiu, cu 10 ani înainte de moarte, făcând referiri despre viața și opera sa, capătă o semnificație majoră în contextul luptei culturale a românilor din monarhia austro-ungară, încununând o multiplă carieră scriitoricească.

ATANASIE MARIAN MARIENESCU UND LIPOVA — BIOGRAPHISCHE BEITRÄGE

ZUSAMMENFASSUNG

Der Autor bringt einige unveröffentlichte biographische Daten über Atanasie Marian Marienescu bezüglich seiner Beziehungen zu Lipova. Dadurch wird uns der Entwicklungsgang seiner Persönlichkeit sowie das Erwachen seines Interesses für die Folklore vorgeführt.